

راه یافته به مرحله نهایی
هجدهمین دوره کتاب سال

اطلاعات جامع موسیقی

تألیف: بهرام نفری

نفری، بهرام، ۱۳۴۰ -
اطلاعات جامع موسیقی / تألیف بهرام نفری - [تهران]:
مارلیک ۱۳۸۹.
ISBN 978-964-6130-17-3
۲۴۰ ص: مصور
فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا (فهرست‌نویسی پیش از انتشار).
کتابنامه: ص. ۲۴۰.
چاپ دهم / ۱۳۸۹
۱. موسیقی - دائره المعارفها. الف. عنوان.
۶ الف ۷ ن / ۱۰۰ ML
کتابخانه ملی ایران
۷۸۰/۳
۱۲۰۳۲ - ۷۷ م

انتشارات مارلیک ۶۶۴۰۹۸۷۷

نام کتاب: اطلاعات جامع موسیقی

مؤلف: بهرام نفری

ناشر: انتشارات مارلیک

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: دهم / ۱۳۸۹

بهاء: ۲۵۰۰۰۰

978-964-6130

شابک ۱۶۴-۶۱۳۰-۱۷-۳

فهرست مطالب

۳۶	انعکاس در موسیقی
۳۶	اکوستیک در سالن
۳۷	تفاوت اصوات سازها
۳۷	قانون تارهای مرتعش

۳۷	ویراسیون، شوین، کامینایشن
۳۷	روزنانشی
۳۸	سیستم تن
۳۸	نوانس
۳۸	ترمهای نوانس

فصل ۴

انواع موسیقی

۳۹	موسیقی محلی
۳۹	موسیقی ضربی - ضربدار
۴۰	موسیقی کلیسایی یا روحانی
۴۰	موسیقی مذهبی ایرانی
۴۰	موسیقی یکنواخت
۴۰	موسیقی توصیفی
۴۱	موسیقی دراماتیک
۴۱	موسیقی سنتی
۴۱	موسیقی کلاسیک
۴۱	موسیقی معماری
۴۲	موسیقی نظامی
۴۲	موسیقی اتاقی
۴۲	موسیقی باستانی
۴۳	موسیقی تاریخی
۴۳	موسیقی تک صوتی
۴۳	موسیقی چند صوتی
۴۳	موسیقی نمایشی
۴۴	موسیقی افقی
۴۴	موسیقی الکترواکوستیک
۴۴	موسیقی الکترونیک
۴۴	موسیقی تصادفی

فصل ۵

تئوری موسیقی

۴۵	تئوری موسیقی
۴۵	خطوط حامل

۹	پیشگفتار
---	----------

فصل ۱

تعریف موسیقی

۱۱	واژه موسیقی
۱۲	اجرای موسیقی
۱۲	موسیقی نظری
۱۲	آشنایی با علم نیتک موسیقی
۱۳	علامت ثبت زبان موسیقی
۱۳	اسامی نتها
۱۳	نتها در زبانهای گوناگون

فصل ۲

تاریخچه موسیقی

۱۵	آتوموزیکولوژی
۱۶	موسیقی مصر باستان
۱۶	موسیقی سومریها
۱۷	موسیقی عیلامیها
۱۷	موسیقی آسوریها
۱۷	تفاوتهای موسیقی شرق و غرب
۱۸	خنیاگری و موسیقی ایرانی
۲۱	موسیقی غیر درباری قبل از اسلام
۲۲	موسیقی هخامنشی
۲۳	موسیقی ساسانی
۲۴	موسیقی در تمدن اسلامی

فصل ۳

اکوستیک و فیزیک صدا

۳۱	منشأ صدا
۳۱	چگونگی حرکت صداها
۳۳	سرعت حرکت صداها
۳۳	ادراک صدا
۳۳	صدا
۳۴	وسعت صوت
۳۴	گستره صدای انسان
۳۴	صدا - تن - رنگ و زیر و بم
۳۵	نتها و فرکانسهای متفاوت
۳۶	صدا و موسیقی
۳۶	سازها و صداها

۷۰	پیشانت	۴۶	خطوط اضافه
۷۰	نت زینتی	۴۶	حروف کوچک
۷۰	پیش نت کوتاه	۴۶	خطوط حامل مضاعف
۷۰	نتهای مشتق	۴۶	کلیدها
۷۱	آکسیدنتین	۴۸	ارزش و میزان امتدادنتها
۷۱	پیش علامت	۴۸	جمله موسیقی
۷۱	اتصال نتها	۴۸	تعریف میزان
۷۱	مترونوم	۴۹	خط میزان
۷۱	قلاب	۴۹	گام
۷۲	غلت (تری)	۵۰	دو لاخط پایانی
۷۲	ایست	۵۰	وزن خوانی
۷۲	برگشت	۵۰	سلفژ
۷۳	رجعت	۵۰	ضرب زدن
۷۳	مسافت (فاصله) بین نتها	۵۱	ضرب ضعیف و قوی
۷۳	پردها	۵۱	پاساژ زینت
۷۳	علامات گرداننده	۵۱	میزان دو ضربی
۷۴	گام دیاتونیک	۵۲	میزان سه ضربی
۷۵	گام بزرگ	۵۲	میزان چهار ضربی
۷۵	مایه	۵۳	سکوت
۷۵	گام کروماتیک	۵۴	نقطه
۷۵	علامتهای ترکیبی و عرضی	۵۴	تریوله (سه بر دو)
۷۶	نتهای هماهنگ	۵۴	دووله (دو بر سه)
۷۶	فاصله	۵۵	حرکات در قطعه موسیقی
۷۶	طبقات فاصله	۵۵	حالات در قطعه موسیقی
۷۷	واگرد فاصله	۵۵	نردبان موسیقایی
۷۷	انتقال	۵۵	دایره گامها
۷۷	گزش بالایی	۵۶	اکتاو
۷۷	گزش پایینی	۷۵	وزن موسیقی
۷۷	صوت بر	۷۵	ضرب یا ریتم
۷۷	پیشای کوتاه	۵۸	علائم کمکی برای کشش نتها
۷۸	پیشای همراه	۶۰	تقسیمات میزان
۷۸	پیش درآمد قطعه	۶۳	تقسیمات نتها
۷۸	آکورد	۶۴	سنکوپ یا تازش
۷۹	آواز دسته جمعی	۶۵	ضد ضربها
۷۹	آهنگ	۶۶	فاصله و اقسام آن
		۶۷	پرده و نیم پرده
		۶۸	علائم اختصاری در موسیقی
		۶۹	اشل موسیقی
		۶۹	دیپازون
		۶۹	ضرب زدن
		۶۹	نتها مترادف
		۶۹	کما
		۶۹	گامهای همنام
		۷۰	مُد
		۷۰	تالیته و مقامهای همجوار
		۷۰	مدولاسیون
		۷۰	تمپو - تند

فصل ۶

موسیقی ایرانی

۸۱	دستگاه
۸۱	شرط دستگاه بودن
۸۱	دستگاه در موسیقی ایرانی
۸۲	ردیف
۸۲	درآمد موسیقی
۸۲	نغمه
۸۳	گوشه
۸۳	رنگ

۱۰۴	چارپاره
۱۰۴	چبچیق
۱۰۴	چغانه
۱۰۵	چگور (چگر)
۱۰۵	چلب
۱۰۵	چلستا
۱۰۵	چنگ آسوری
۱۰۵	چنگ (هارپ)
۱۰۶	چنگ دو شاخی
۱۰۶	چنگ ربع وش
۱۰۷	چنگ ون
۱۰۷	چوملک دمیلک
۱۰۷	خال
۱۰۷	خالو
۱۰۷	خبوز
۱۰۷	خرمهره
۱۰۷	خم
۱۰۷	خنب
۱۰۷	خنیک
۱۰۸	دایره زنگی
۱۰۸	دایره گیلکی
۱۰۸	دبدبه
۱۰۸	دُرکُر
۱۰۸	دف
۱۰۹	دلریا
۱۰۹	دمامه
۱۰۹	دو تار
۱۱۰	دودک (توتک)
۱۱۰	دوزله
۱۱۰	سازدونای
۱۱۰	دهل
۱۱۱	دهل بلوچی
۱۱۱	دهل بلوچی مگرمان
۱۱۱	دهلک نال
۱۱۱	دی دی
۱۱۱	ریاب
۱۱۲	ساز سربازی
۱۱۳	سرنای
۱۱۳	سما
۱۱۳	ستور
۱۱۴	سج ایرانی
۱۱۵	ستار پوستی
۱۱۵	ستار کتابی (تخت)
۱۱۵	شاخ آبنوسی
۱۱۵	شش تار
۱۱۵	سه تار
۱۱۷	شمشال

۸۳	آواز اصلی و آواز فرعی
۸۳	ترانه
۸۳	تصنیف در موسیقی
۸۴	مقامات موسیقی ایرانی
۸۴	دستگاه نوا
۸۴	دستگاه همایون
۸۵	دستگاه ماهور
۸۵	راست پنجگاه
۸۶	دستگاه و مقام سه گاه
۸۷	دستگاه چهارگاه
۸۷	جایگاه آواز ایرانی
۸۸	آواز اصفهان
۸۸	دستگاه یا مقام شور
۸۹	نغمات شور
۹۰	درجات گام در موسیقی ایرانی
۹۱	شعر و موسیقی ایرانی
۹۲	تقابل موسیقی ایرانی و عربی

فصل ۷

سازهای ایرانی

۹۷	آرک لوت یا آرچ لوت
۹۷	آینه پیل
۹۷	بزق (بزرگ)
۹۷	بُرغو، بُرغوا، بُرقو
۹۸	بربط، عود
۹۸	بشقابک
۹۸	بطلال
۹۹	بنجو
۹۹	بوق
۹۹	بیشه (نیشه)
۹۹	پیک
۹۹	تاس (طاس)
۱۰۰	تال
۱۰۰	تار
۱۰۰	تار آلتو (اوتار)
۱۰۰	تار سپرانو
۱۰۲	تبوراک
۱۰۲	ترنای
۱۰۲	تمبورک
۱۰۲	تنبک
۱۰۳	تنبک یا ضرب زورخانه
۱۰۳	تنبور (تنبوره)
۱۰۳	تنبیره
۱۰۴	جرس
۱۰۴	جوره
۱۰۴	جوری زورنا

۱۵۸	تکیه یا تأکید در ملودی	۱۱۷	طبل ایرانی
۱۵۹	درجات گام در موسیقی غربی	۱۱۷	قاشقک
۱۵۹	ایستایی و پویایی در موسیقی	۱۱۷	طنبوره بلوچی
۱۵۹	فاکتوریل درملودی	۱۱۷	قانون
۱۵۹	اکسپرسیون	۱۱۹	قیچک (غیچک)
۱۶۰	واریاسیون	۱۱۹	کرنا
۱۶۰	آکورد شناس ارکستر	۱۱۹	کرنا شمالی
۱۶۰	پیوند آکوردهای سه صدایی	۱۱۹	کرنا فارسی
۱۶۰	فرمهای پولینونی	۱۱۹	کرنا مشهدی
۱۶۱	کانون	۱۱۹	کبیر
۱۶۱	جابجایی متریک، ملودیک و هارمونیک	۱۱۹	گورگه
۱۶۱	قطعات آهنگ	۱۱۹	بالابان
۱۶۱	فاصله مطبوع و نامطبوع	۱۱۹	کمانچه
۱۶۲	موومان یا حرکت	۱۲۲	کمانچه لری (تال)
۱۶۲	طرز بیان	۱۲۲	مارسار
۱۶۲	پارتی تور	۱۲۲	نی (نای)
۱۶۲	پاساژ	۱۲۲	نغیر
۱۶۳	پریود	۱۲۲	نقاره
۱۶۳	آپاجیاتورا (یا پیشا)	۱۲۳	نی انبان

فصل ۱۱

ساز شناسی غربی

۱۶۵	ویولن
۱۶۶	ویولا
۱۶۶	ویولونسل
۱۶۶	کنترباس
۱۶۷	هارپ یا چنگ
۱۶۷	سازهای بادی
۱۶۷	فلوت
۱۶۷	اوبوا
۱۶۸	کرانکله
۱۶۸	ساکسیفون
۱۶۸	باسون
۱۶۹	کلارینت
۱۶۹	ترومپت
۱۶۹	ترومبون
۱۶۹	هورن
۱۷۰	کرنه
۱۷۰	توبا
۱۷۰	کر
۱۷۰	سازهای ضربی
۱۷۰	تیمپانی
۱۷۱	کاستانیت
۱۷۱	سنج یا سمبال
۱۷۱	سه شاخه یا تری انگل یا مثلث
۱۷۱	بلوک چوبی

فصل ۸

مشاهیر موسیقی ایران

۱۲۵	
-----	--

فصل ۹

موسیقی کلاسیک و ارکستراسیون

۱۴۱	تاریخچه ارکستراسیون و سازهای موسیقی کلاسیک
۱۴۲	عوامل درک و تفسیر موسیقی کلاسیک
۱۴۳	علامت اکتاو در موسیقی غربی
۱۴۳	بافت در موسیقی کلاسیک
۱۴۳	موسیقی آوازی (در موسیقی کلاسیک)
۱۴۶	موسیقی سازی کلاسیک
۱۵۲	ارکستر سمفونیک
۱۵۳	رهبر و نوازندگان ارکستر سمفونیک

فصل ۱۰

اصول و مبانی آهنگسازی و موسیقی

۱۵۵	فرم در موسیقی
۱۵۵	سه عامل اصلی ساختار موسیقی
۱۵۶	مبانی عنصری موسیقی کلاسیک
۱۵۷	تغییرات موتیفی
۱۵۷	تنالیت، مدالیت و گام در آهنگسازی
۱۵۷	گامهای مورد استفاده در موسیقی
۱۵۸	تم در موسیقی

۱۷۱	گانگ
۱۷۱	کسیلوفون
۱۷۲	گلکن شپیل
۱۷۲	کاریون
۱۷۲	صداسازهای طبیعی
۱۷۲	انواع طبل
۱۷۲	طبل بزرگ و کوچک در ارکستر
۱۷۳	سازهای کلاویه
۱۷۳	کلاوسن
۱۷۳	پیانو
۱۷۴	آرگ

فصل ۱۲ موسیقی جاز

۱۷۵	تعریف موسیقی جاز
۱۷۵	انواع موسیقی جاز

فصل ۱۳ مشاهیر موسیقی کلاسیک

۱۷۷	
-----	--

فصل ۱۴ آثار مشهور موسیقی کلاسیک

۱۹۵	
-----	--

فصل ۱۵ اصطلاحات موسیقی

۲۰۱	
۲۳۴	نگارش موسیقی
۲۳۸	منابع

پیشگفتار

موسیقی هنری است که از تنظیم و ترکیب اصوات خوش خلق می‌شود و زیبایی و جذابیت آن بر حسب اثری که در روح و ذهن شنونده می‌گذارد سنجیده می‌شود. داستان موسیقی قصه‌ای طولانی اما دلنشین است. در طول تاریخ و نزد ملل مختلف جهان موسیقی که هنر پرورش روح و اغنای احساسات عالیه است اوج و حسیض‌های زیادی را متحمل شده است. موسیقی به حق نماینده احساسات و روحیات لطیف و در عین حال شاد و یا رنج‌دیده هر قوم است. به گفته هگل: «موسیقی به حد اعلا هنر احساس است». موسیقی در واقع احساسات و عواطف را صدآدار می‌کند. آنجا که بیان و زبان عاجز است. موسیقی آغاز می‌گردد چون موسیقی یک بلاغت مؤثر روحی است که کاملاً زبان حال دل سرگشته شیدایی انسان است. بیهوده است اگر بخواهیم به وسیله کلمات احوال هیجانها و شور و شعف برانگیخته از موسیقی را بیان کنیم. موسیقی یک زبان بین‌المللی است برای ابراز تمنیات و آرزوهای نهفته و آشکار دلها. اما تفاوت است میان این تمنیات و خواسته‌ها هنرهای هر قوم حاصل تراوشهای روحی و فرهنگی آنهاست. و همانطور که آداب و عادات اقوام متفاوت است بدیهی است که موسیقی آنها نیز یکسان نباشد. موسیقی آدمی متنوع است و نسبت به درجه افکار و تمدن و احساسات، عادات و عواطف، امیدها و یأسها و امیال هر قوم، بسیار وسیع و متفاوت بوده و هر یک رنگ خاص خود را دارا می‌باشد. روح و ذوق ملل مشرق زمین با مغرب یکی نیست، بنابر این خاستگاه موسیقی نماینده ذوق فطری اقوام است و باید که مطابق با روحیات آنها و در واقع مترجم خیالات بشری باشد. از سویی چون قریحه و احساس بشری معیار مشترکی میان مردم اقوام مختلف ندارد. هر کشوری موسیقی خاص خود را دارد که بیانگر خاطرات پرفراز و نشیب ایام گذشته و نمونه احساسات و عواطف آدمهایی است که در آن محیط و تمدن خاص نشو و نما یافته‌اند. و در عین حال قدمت تمدن و کیفیت فرهنگی و زندگی دوره‌های مختلف و اتفاقات و حوادث تاریخی می‌باشد.

خاطرات شاد و فرح‌بخش و دوره‌های غم‌انگیز گذشته همه و همه دست به دست یکدیگر داده و موسیقی دوره‌های مختلف اقوام را شکل می‌دهند. از سوی دیگر چون تمدنها و فرهنگها یکسره در

طول تاریخ در گیر و دار و حشر و نشر با یکدیگر بوده‌اند بدیهی است که ادغام هنری و تلفیق فرهنگی که حاصل این نزدیکی و مباشرت بوده به وجود آید و موسیقی به عنوان جلوه‌ای بسیار حساس، ظریف و زودرنج از این فرهنگ‌ها بزودی رنگ و بوی روز و روزگار را به خود گرفته است. در یک قضاوت معمولی درک زیبایی ملودی‌های موسیقی تنها حسی است چرا که به محض شنیدن قطعه‌ای تصور خوب و بد یا زشتی و زیبایی حاصل می‌شود. اما قضاوت حسی افراد در اثر ممارست و شنیدن بسیار نسبت به حالی که در هر زمان معمولی و بدون انگیزه از موسیقی به او دست می‌دهد متفاوت است. در حقیقت باید گفت که زیبایی دیگری نیز وجود دارد که آن تنها حسی نیست بلکه به کمک فکر و تجزیه و تحلیل عوامل زیبایی ساز خصوصاً در موسیقی درک می‌شود. و این نوع زیبایی‌شناسی و حظ سمعی که غالباً قضاوت پایداری را به وجود می‌آورد زیبایی واقعی هنری است. اینجا مفهومی مطرح می‌شود که تحت عنوان اصول و یا قواعد موسیقی و زیبایی‌شناسی صوتی بیان می‌شود. اگر ما پذیرفته باشیم که حظ حسی و ذهنی همزمان بسیار کامل تر و والاتر از لذت یکسویه و سطحی از هنرها و طبعاً موسیقی است. پس فلسفه حفظ و بیان تفکرآمیز آن نیز مشروع می‌شود. هر اثر موسیقی مانند هر هنر دیگر تابع قواعدی است، هرچند که این قواعد پیوسته در هر زمان و تابع شرایط روحی و فرهنگی هر محیط تغییرپذیر است پس برای درک زیبایی هر اثر موسیقایی باید اصول هنری را که هنرمند در راه و رسم خود پیش گرفته را جستجو کرد و با توجه به این اصل در نکات فنی همراه با نکات حسی و زیبایی آن تحقیق و تفحص نمود. به هر طریق در تحقیق و تشخیص علمی زیبایی موسیقی حال به هر شکل آن (چه موسیقی غربی و چه موسیقی شرقی و یا موسیقی سنتی ایرانی) دو نکته عمده جای تأمل دارد. ابتدا شناخت و تسلط بر اصول و قواعد حسی و فکری موسیقی است که به تفسیر گفته خواهد شد و دوم در واقع تمایل عاطفی یا میل درونی برای شنیدن و محفوظ شدن از موسیقی می‌باشد.

کتاب حاضر که می‌توان آن را به عنوان فرهنگ کوچکی از موسیقی محسوب نمود، در جهت همان عامل اولیه شناخت فکری موسیقی گام نهاده است یا لاقلاً سعی در این کار را داشته است. مقصود نگارنده در این کتاب تکمیل مطالبی که دیگران سابقاً نوشته‌اند نیست بلکه چنانچه از محتوای آن برمی‌آید تنها جمع‌آوری و یکجا نمودن اطلاعات و ملزومات تئوریک است که خواننده را برای دسترسی سریع به مباحث اصلی و مختصر شده موسیقی که در فهرست مطالب آورده شده را یاری نماید. در اینجا لازم می‌دانم از استاد ارجمندم آقای محمد عبدالصمدی که بسیار ساده و بی‌پیرایه در طی مراحل جمع‌آوری و تألیف مطالب این کتاب مرا راهنمایی و هدایت نمودند تشکر و قدردانی نمایم.

بهرام نفری

منابع و مأخذ

- مبانی آهنگسازی، مصطفی پورتراب، نشر چشمه
تئوری موسیقی، مصطفی پورتراب، نشر چشمه
تئوری موسیقی، غدیر شعبانی، نشر کورش
خودآموز موسیقی، ضیاءالدین مختاری، کانون کتاب
نظری به موسیقی جلد اول، روح الله خالقی، نشر صفیعلیشاه
فرهنگ بزرگ موسیقی، شهره شعشعانی، نشر مؤلف
فرم در موسیقی، حسن زندیاف، نشر پارت
موسیقی برای همه، عزیز شعبانی، انتشارات دانشگاه پهلوی
سازهای ملی، غدیر شعبانی، انتشارات دانشگاه پهلوی
آموزش هماهنگی، یوسف یوسفزاده، فرهنگ و هنر
سرگذشت موسیقی جلد اول، روح الله خالقی، نشر صفیعلیشاه
اصول نظری موسیقی، عزیز شعبانی، دانشگاه پهلوی
برهان قاطع ۵ جلد، تصحیح دکتر محمد معین، نشر آگاه
تفسیر موسیقی، سعدی حسنی، نشر صفیعلیشاه
صداها، جی. جی. ولینگتون، محمد مهدی چرخنده، نشر سروش
تاریخ جامع موسیقی، الک رابرتسون، بهزاد باشی، نشر آگاه
دایرةالمعارف (۴ جلد)، گروه مؤلفین، انتشارات اشرفی
ریتم در موسیقی، حسن زندیاف، نشر پارت
موسیقی فیلم، تورج زاهدی، نشر پارت
تاریخ موسیقی ایران (۳ جلد)، حسن مشحون، نشر فاخته
آموزش هماهنگی (هارمونی)، ریشارد داشتور، یوسف یوسفزاده، فرهنگ و هنر
الفبای موسیقی، ابوالقاسم فرهمند، جهاد دانشگاهی تهران
تئوری موسیقی، علینقی وزیری، نشر صفیعلیشاه
مردان موسیقی سنتی ونوین ایران (۳ جلد)، حبیب الله نصیری فر، کتابخانه سنایی
خنیاگری و موسیقی ایران، مری بولیس، بهزاد باشی، نشر آگاه
واژه‌نامه موسیقی ایران زمین، مهدی ستایشگر، نشر اطلاعات
ارکستراسیون، مرتضی حنانه، فرهنگ و هنر
مجلات موسیقی، فرهنگ و هنر

چشم انداز موسیقی ایران، دکتر ساسان سپینتا، نشر مشعل
مبانی اثنوموزیکولوژی، محمد تقی مسعودیه، نشر سروش
فرم موسیقی، ویلیم کول، کریم گوگردچی، نشر دانشگاهی
موسیقی در تاریخ و قران، علی اسماعیل پور، انتشارات ناس
چهره های موسیقی ایران، شاهپور بهروزی، انتشارات کتابسرا
موسیقی مذهبی، محمد تقی مسعودیه، نشر سروش
گامهای گمشده، مرتضی حنانه، نشر سروش

منابع لاتین

ALL ABOUT THE SYMPHONY ORCHESTRA AND WHAT IT PLAYS.
DICTIONARY OF MUSIC AND MUSICIANS.
MUSICAL INSTRUMENTS OF THE WORD(DICTIONARY).
THE HISTORY OF MUSICAL INSTRUMENTS BY CURT SACHS.
THE OXFORD COMPANION TO MUSIC.
THE OXFORD-DUDEN PICTORIAL(DICTIONERY).

Information Comprehensive *Musical*

Bahram Nafary

Marlik Publication

ISBN:978-964-6130-17-3

9 789646 130173

طرح روی جلد: نگار محسنی

مرکز موسیقی بتهوون شیراز